

УДК 37.091.33:81'243

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-2-45>**Тетяна МАСЛОВА,***orcid.org/0000-0003-4058-9131**старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Київського національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна) tetiana.maslova@lil.kpi.ua***Людмила ВЛАСЮК,***orcid.org/0000-0003-1020-0076**викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Київського національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна) vlasjuk.liudmyla@lil.kpi.ua*

НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглядається дискусійне питання щодо використання рідної мови та перекладу на заняттях з іноземної мови. З точки зору комунікативного підходу та сучасних методик навчання проаналізовано недоліки та переваги традиційних перекладних методів і запропоновано три основні шляхи використання перекладу для розвитку інішомовної мовленнєвої компетентності. Навчальний переклад може використовуватися як один з прийомів вивчення іноземної мови задля розвитку навичок роботи зі зв'язним текстом. Вправи з навчального перекладу є зокрема доцільними при тренуванні та перевірці словникового запасу, граматики, синтаксису та стилістики мови, що вивчається. При цьому важливо знайти правильний час для перекладу на занятті, в ході якого переважали б комунікативні завдання. Навички перекладу як самостійного виду мовленнєвої діяльності можуть також формуватися на інтегрованих заняттях з іноземної мови, де учні вчать виконувати роль перекладача. Для цього використовуються системи вправ комунікативного характеру, спрямовані на розвиток умінь працювати з текстами різних жанрів, правильно будувати монологічне та діалогічне мовлення, а також застосовувати перекладацькі принципи і прийоми. На сучасному етапі особливо перспективним є дослідження медіації як посередництва, яке долає мовні та культурні бар'єри і забезпечує порозуміння та міжкультурне спілкування декількох сторін. Відповідно, вправи з медіації поєднують в собі лінгвокультурний та перекладацький компоненти. На практиці, медіація може бути як одним з різновидів усного або письмового перекладу (синхронний, послідовний, дослівний), так і модифікацією оригінального тексту цільовою мовою (анотування, парафраз, переказ), і містити лінгвокультурний коментар. Таким чином, моделюючи в навчальному процесі ситуації, наближені до умов реального спілкування іноземною мовою, де потрібна медіація між представниками різних культур, роль перекладу можна адаптувати до потреб сучасної комунікативної методики.

Ключові слова: іноземна мова, перекладні методи, навчальний переклад, професійний переклад, інтегроване навчання, медіація (посередництво), Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти.

Tetiana MASLOVA,*orcid.org/0000-0003-4058-9131**Senior Lecturer at the Department of English for Engineering № 1
Kyiv National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine) tetiana.maslova@lil.kpi.ua***Liudmyla VLASIUK,***orcid.org/0000-0003-1020-0076**Lecturer at the Department of English for Engineering № 1
Kyiv National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
(Kyiv, Ukraine) vlasjuk.liudmyla@lil.kpi.ua*

USE OF TRANSLATION IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES AS PRESENT-DAY TEACHING PRACTICE

The article aims to tackle the controversial issue of the use of the native language and translation in foreign language classes. Both disadvantages and advantages of traditional translation methods are analyzed from the point of view of the

communicative approach and modern teaching methods, and three main principles of using translation for the development of foreign language competence are proposed. Educational translation tasks can be used to develop foreign language reading skills and they are especially relevant when the focus is on the practice and assessment of accurate use of vocabulary, grammar, syntax and stylistics units. At the same time it is important to find the right time for translation practice during the lesson and make sure that there are enough communicative activities. Translation skills can also be practiced as one of the language skills in the integrated courses, where learners are trained to act as a translator. For that purpose, in the integrated learning courses of foreign language and translation studies, there is a system of communicative activities to develop the skills to work with texts of various genres, to adequately build one's monologue and dialogue as well as to apply a range of translation principles and techniques. At present, a promising area of foreign language methodology deals with teaching mediation as a foreign language skill that can help learners overcome language and cultural barriers and enables mutual understanding and intercultural communication between interlocutors who are unable to understand each other directly. Learning mediation combines two components that involve the development of cross-cultural and translation competences. In practice, the mediation activities in the foreign language classes may include doing different types of oral or written translation (e.g. synchronous, sequential, exact and literal translation), interpreting the original texts by a target language (note-taking, paraphrasing, summarising), and adding linguistic and cultural explanations. Hence, translation is adapted to the communicative learning context as part of cross-cultural mediation.

Key words: *foreign language, translation methods, educational translation tasks, professional translation studies, integrated learning, mediation, Common European Framework of Reference for Languages.*

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що вміння перекладати і знання іноземної мови тісно пов'язані між собою, використання у процесі іншомовної підготовки рідної мови як такої і перекладацьких практик зокрема є одним з фундаментальних питань методики навчання, яке досі викликає дискусії. Дійсно, місце, яке займає переклад на заняттях з іноземної мови, за останні десятиліття значно змінилося, пройшовши такі віхи, як надання перекладу особливого статусу, жваве обговорення доцільності вправ на переклад і категорична заборона вживання рідної мови під час вивчення іноземної мови.

Щоб зрозуміти аргументи сьогоднішніх прихильників та противників використання рідної мови і, відповідно, перекладу на заняттях з іноземної мови, потрібно розуміти витоки цієї проблеми. Згідно з історичними довідками, у XVIII ст., коли відбувалося введення іноземної мови до шкільних програм країн Європи, класична латина займала домінуючі позиції і саме перекладні методи розглядалися як такі, що якнайкраще зможуть допомогти досконало вивчити латинську мову з точки зору її структури. Лінгвістичну основу перекладних методів складала ідея порівняльного мовознавства, метою якого є вивчення історичного походження окремих мов і дослідження їх споріднених рис. Так, наприклад, відомий німецький науковець Вільгельм фон Гумбольдт вважав, що викладання мови має спиратися на пояснення її загальної будови. В цілому, на той час загальноосвітні цілі навчання були формальними, не пов'язаними з реальним іншомовним спілкуванням, і головна увага приділялася стародавнім мовам, які вважалися вершиною мовного розвитку. В результаті, граматики-перекладний метод навчання був поширений у Західній Європі аж до початку XX ст., і ця більш ніж тисячолітня тра-

диція, звичайно, позначилася на практиці викладання сучасних західноєвропейських мов (Коновалова, 2012; Ніколаєва, 2002; Смужаниця, 2016). Таким чином, переклад лежав в основі традиційного підходу до навчання іноземним мовам, і хоча з розвитком методичної науки його роль змінювалася, нехтувати його значущістю для опанування іноземними мовами не варто.

Аналіз досліджень. Як відомо, прямі (безперекладні) і непрямі (перекладні) методи розрізняються за тим, яку роль відіграють рідна мова та переклад у процесі навчання. При застосуванні перекладних методів практична мета навчання полягає у читанні та перекладі іншомовних текстів рідною мовою, а загальноосвітньою метою є розвиток логічного мислення в результаті вивчення граматики. Залежно від того, який мовний аспект – граMATика чи лексика – переважає при вивченні іноземної мови, умовно розрізняють граMATико-перекладний метод та лексико-перекладний метод. В основі граMATико-перекладного методу лежить запам'ятовування граMATичних правил, зіставлення граMATичних структур рідної мови і мови, що вивчається, а також вивчення граMATики шляхом дослівного перекладу окремих слів та речень. При цьому фонетика не вивчається, а лексика використовується для ілюстрації прикладів граMATичних правил. У лексико-перекладному методі вивчення мови ґрунтується на перекладі зв'язних оригінальних, переважно художніх, текстів і засвоювання мовного матеріалу відбувається завдяки механічному заучуванню і знаходженню аналогії між мовними явищами рідної мови та іноземної. Роль граMATики у цьому випадку є другорядною, її вивчають за необхідністю як коментар до тексту.

Головними недоліками перекладних методів, які застосовувалися у XVIII–XIX ст. були такі:

недостатня увага до специфічних рис живих мов, особливо їх фонетичних особливостей, виключна орієнтація на розвиток писемного мовлення і відсутність практики усного мовлення, відрив форми від змісту при перекладі та заучуванні лексики. Проте слід зазначити і певні переваги, а саме – ефективні прийоми роботи з текстом, які використовуються і зараз у вигляді лексичного аналізу (Кміть, 2017: 10-12; Ніколаєва, 2002: 287-289).

Проте наприкінці ХХ ст., із впровадженням інтерактивних методів навчання, побудованих на активній взаємодії викладача та учнів, перевагу у методиці навчання іноземним мовам почали надавати комунікативному підходу, згідно з яким мова розглядається як інструмент спілкування, а тому переклад, який лежить в основі традиційного граматичного підходу, став використовуватися з дуже великою обережністю.

У межах комунікативного підходу, відправною точкою у навчальному процесі є ситуації мовленнєвої взаємодії, типові для автентичного спілкування іноземною мовою, і основна увага приділяється не тому, як побудувати граматичну структуру, а як реалізувати комунікативну інтенцію (намір), наприклад, як зробити запит, щоб отримати потрібну інформацію, спонукати співрозмовника до дії, виразити свої почуття і т.д. Відмінностей від граматичного підходу можна зазначити чимало. Якщо перекладні методи орієнтувалися на розвиток вмінь читання та письма, то комунікативний підхід спрямований на розвиток усіх чотирьох мовленнєвих умінь. Граматика пояснюється через контекст, а не виключно у вигляді правил. Лексика вивчається не за списками слів для запам'ятовування, а під час практичного вживання у мовленні. В центрі навчання опиняється учень та розвиток його комунікативної компетентності, і окрім взаємодії з викладачем надзвичайно важливим стає спілкування з іншими учнями. Таким чином, мова стає засобом комунікації, причому мовне продукування домінує над мовною правильністю, коректністю, і помилки цілком допускаються (Natsir & Sanjaya, 2014).

В результаті, у другій половині ХХ ст. виникло негативне ставлення до рідної мови та перекладу у процесі іншомовної підготовки. Якщо раніше застосування перекладу на заняттях з іноземної мови пов'язували з дотриманням принципу усвідомленості навчання і використовували для пояснення нового матеріалу і перевірки почутого або прочитаного, то вже з 70-х рр. починає стверджуватися думка, що оволодіння іноземною мовою можливе без розвитку умінь перекладу і що пере-

клад перешкоджає формуванню природному «безперекладному мисленню».

Проте вже в кінці ХХ ст. виключення рідної мови з процесу навчання іноземним мовам почали віддавати сумніву в європейській методиці і замість критики було запропоновано зробити спробу переосмислити роль перекладу як окремого виду навчальної діяльності і адаптувати його до потреб комунікативної методики (Пасічник, 2019).

Мета статті – розглянути сучасні підходи до використання перекладу як засобу навчання іноземних мов, враховуючи переваги традиційних перекладних методів, переосмисленої ролі перекладу з точки зору цілей комунікативного навчання мови та набуття перекладу прагматичної спрямованості як медіації, тобто навчальної діяльності, запропонованої у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти 2010 р.

Виклад основного матеріалу. Серед основних недоліків перекладних методів, які використовувалися у минулому, була відірваність навчальних завдань від комунікативного контексту. Крім того, акцент був виключно на вивченні граматичних правил та лексики, і на заняттях не приділялася увага формуванню умінь і навичок у говорінні та слуханні. Проте перекладні вправи є доцільними, навіть якщо вони не мають миттєвої комунікативної цінності «тут і зараз», але слугують тренуванню та перевірці словникового запасу, граматики, стилістики тощо. Тому необхідно визначити правильний час для використання перекладу на заняттях з іноземної мови (Козелецька, 2019; Пантелєєва, 2022). Для цього поняття «навчальний переклад» слід виділяти із загального поняття «переклад».

Навчальний переклад, пов'язаний з декодуванням іншомовного тексту, може використовуватися в освітньому процесі як один з прийомів вивчення іноземної мови. Цей прийом дозволяє закріпити і систематизувати знання учнів з граматики, лексики, синтаксису та стилістики іноземної мови, розширити їх мовну компетенцію і сформувати основні навички і вміння перекладацької діяльності, оскільки одне із завдань навчального перекладу полягає у тому, щоб учні навчилися користуватися двомовними словниками.

Вміння користуватися довідковою літературою, передусім словниками, є важливим під час навчання читання і відкриває можливості для розширення словникового запасу, задовольняючи пізнавальні потреби учнів. Вивчення нових слів за допомогою словника надає можливість звернути увагу учнів на орфографію та правильну вимову

незнайомого слова, на вибір значення слова, яке найточніше відповідає змісту тексту, а також навчати творчо застосовувати інформацію, отриману зі словникової статті (Кирикилиця, 2010).

Іншомовні тексти для навчального перекладу спеціально підбираються й адаптуються під відповідний рівень знань учнів і завдання полягає в тому, щоб правильно передати зміст повідомлення, уникаючи дослівного перекладу. Для цього учні вдаються до різних прийомів роботи зі зв'язним текстом, і у пошуках необхідного перекладацького еквівалента вони встановлюють «паралелі» з рідною мовою, що сприяє кращому розумінню граматичної системи мови оригіналу та засвоєнню значень окремих лексичних одиниць у контексті (Смужаниця, 2016: 248). Запропоновані варіанти перекладу одного й того ж тексту, або речення, можуть бути різними, але викладач повинен переконатися, що учні оволоділи необхідною лексикою і розуміють синтаксис мови, що вивчається (Козелецька, 2019: 42).

Як бачимо, навчальний переклад може бути складовою процесу вивчення іноземної мови, проте це – лише перша сходинка до професійного перекладу, який є справді комунікативним процесом. Доцільність поєднання вивчення іноземної мови і саме професійного перекладу на інтегрованих заняттях пояснюється тим, що при викладанні обох дисциплін мета, зміст, засоби та прийоми навчання будуть спільними.

На інтегрованих заняттях з іноземної мови, змістом яких є навчання перекладу як самостійного виду мовленнєвої діяльності поряд з традиційними навичками говоріння, читання, письма та аудіювання, широко використовують системи рецептивних вправ (прослуховування аудіо-записів, перегляд відеофільмів), а завдання є комунікативно спрямованими і мають цільову установку, наприклад, розпитати або переконати співрозмовника, висловити свою згоду/незгоду, схвалення/несхвалення, побудувати діалог і обговорити протилежні точки зору, підготувати аргументоване монологічне мовлення, провести дискусію з проблемних питань, аналізуючи всі «за» і «проти», взяти участь у рольовій або діловій грі і т.д. (Ostapenko, 2014). При цьому додаються завдання з перекладу: виконати роль перекладача і подолати труднощі відтворення певних мовних і мовленнєвих явищ іноземної мови у тексті перекладу, обрати перекладацький еквівалент та обґрунтувати його доцільність. Такі завдання можуть мати як усний, так і письмовий характер.

Матеріалом для підготовки інтегрованих занять є автентичні іншомовні тексти різних жанрів:

художні твори, інтерв'ю, статті з газет та журналів, рекламні оголошення, буклети, вивіски, інструкції, графіки, ділові листи, блоги, веб-сторінки, каталоги, довідкова література. У процесі їх перекладу учні опановують лексичні, граматичні та фразеологічні явища, характерні для певного дискурсу (газетно-публіцистичний, науково-технічний, юридичний, військовий тощо). Таким чином, переклад використовується у навчанні не лише граматики та лексики, але й зв'язного монологічного та діалогічного мовлення, що звичайно сприяє вивченню іноземної мови, знання якої, у свою чергу, дають змогу правильно інтерпретувати іншомовні тексти і адекватно відтворювати мовні одиниці цільовою мовою (Баранова, 2005; Долинський, 2009).

В останні роки роль перекладу в процесі навчання іноземної мови розглядається у вигляді такого виду діяльності як медіація, тобто посередництва, яке забезпечує порозуміння та спілкування декількох сторін. Важливо зазначити, що медіація передбачає переклад, але не обмежується ним. На практиці це означає, що комуніканти, які не можуть з будь-яких причин спілкуватись один з одним безпосередньо і не можуть порозумітись між собою через незнання мови один одного, залучають особу, яка володіє двома мовами і може їм допомогти, але при цьому переклад буде спробою передати інформацію на рівні комунікативних смислів, а не пошуком перекладацьких еквівалентів (Пасічник, 2019).

В оновлених Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (2010) вивчення іноземної мови охоплює такі види мовленнєвої діяльності: рецепція (аудіювання, читання, аудіо-візуальне сприйняття), продукція (усне та письмове продукування мовлення), інтеракція (усне діалогічне мовлення, письмове інтерактивне спілкування) та медіація (переклад/посередництво). Кожен з цих типів діяльності може бути пов'язаний із текстами в усній або письмовій формах. Медіація, таким чином, є одним з різновидів усного або письмового перекладу, спрямованого на опрацювання і передачу змісту вихідного висловлювання засобами цільової мови. Зокрема, усна медіація передбачає, наприклад, синхронний або послідовний переклад, як у формальному контексті (для клієнтів, іноземних гостей), так і неформальному (для друзів, членів сім'ї). Письмова медіація включає в себе точний переклад контрактів та угод, короткий виклад основного повідомлення газетних та журнальних статей, спрощений переказ спеціалізованих текстів для нефакхівців тощо (CEFR, 2020). Проте окрім перекладу, медіація має на меті подолання і культурних бар'єрів, коли носії однієї культури

опиняються у новому для них соціокультурному оточенні і задля порозуміння їм потрібні не лише знання іноземної мови, але й вміння пояснити об'єкти і явища іншої культури. Як бачимо, медіація як міжкультурне посередництво тісно пов'язана із виконанням певного комунікативного завдання. Інтерактивна медіація полягає у тому, щоб в якості перекладача допомогти порозумітися іншим співрозмовникам, а неінтерактивна медіація – щоб в якості посередника познайомити представника іншої лінгвостільноти з новою для нього культурою (Пасічник, 2019).

Таким чином, задля того, щоб навчальний процес відбувався на засадах комунікативного підходу, на заняттях з іноземної мови моделюються іншомовленнєві ситуації, які наближені до умов реальної комунікації між представниками різних культур і потребують медіації. Інтерактивна медіація передбачає виконання певного різновиду перекладу, комунікативним завданням якого є уможливити спілкування сторін попри їх незнання мови один одного. Неінтерактивна медіація, яка виникає при подоланні соціокультурних розбіжностей, окрім лінгвістичної компетентності вимагає знань як рідної так і іноземної культури, історії, фольклору, традицій і т.д.

Висновки. На сучасному етапі переклад має значний потенціал для того, щоб слугувати цілям комунікативного підходу до навчання іноземної мови. Враховуючи переваги традиційних перекладних методів, вправи на переклад можна застосовувати для систематизації знань з граматики, лексики, синтаксису та стилістики мови, що вивчається. Такий переклад є навчальним і має на меті розширити мовну компетентність учнів, допомогти сформувати їх навички перекладацької діяльності та вміння користуватися словниками і довідковою літературою. На інтегрованих заняттях з іноземної мови та перекладу, де учні виконують роль професійного перекладача, комунікативно спрямовані завдання націлені не лише на активізацію лексико-граматичних знань, але й на розвиток умінь працювати з текстами різних жанрів і правильно будувати власне мовлення та організовувати спілкування з іншими людьми. Нарешті, завдання з медіації, що потребують адекватного відтворення у мові перекладу лінгвістичних, екстралінгвістичних та прагматичних характеристик тексту оригіналу, сприяють розвитку основних перекладацьких стратегій та стратегій посередництва у комунікації різномовних колективів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова С. В. Інтегроване навчання перекладу та іноземної мови. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2005. С. 7–9.
2. Долинський Є. В. Інтегроване навчання як засіб розвитку професійної компетенції майбутніх викладачів. Актуальні проблеми філології та перекладознавства, 2009. Вип. 4. С. 66–68.
3. Киричилиця В. В. Розвиток комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками. Наукові записки Національного університету Острозька академія, 2010. Серія: Психологія і педагогіка, (15). С. 306–311.
4. Кміть О. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Конспект лекцій для студентів спеціальності «013 Початкова освіта», спеціалізації «Іноземна мова (англійська)», освітній ступінь-магістр. Чернігів: ЧНПУ, 2017. 117 с.
5. Козелецька І. С. Переклад у вивченні іноземної мови у закладі вищої освіти // Актуальні проблеми іншомовної підготовки фахівців у сфері національної безпеки: Збірник матеріалів І-ї міжвузівської науково-методичної конференції 16 квітня 2019 р. / За заг. ред. О.С. Лагодинського. К.: ВДА, 2019. С. 42–44.
6. Коновалова В. Б. Психолого-педагогічні основи становлення перекладознавства та методик навчання перекладу. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти [Текст] : зб. наук. праць / за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. Вип. 30–31 (34–35). Харків : НТУ «ХП», 2012. С. 402–409.
7. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах. К.: Ленвіт, 2002. 327 с.
8. Ostapenko S. Комплексне навчання іноземної мови та перекладу. Вісник Львівського Університету. Серія «Іноземні мови», 2014. Вип. 22. С. 181–185.
9. Пантелєєва О. Використання перекладу в процесі вивчення іноземної мови. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 52. Том 3. С. 171–179. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-3-25>
10. Пасічник О. Міжкультурна медіація – переосмислення місця і ролі рідної мови у навчанні іноземних мов. Проблеми сучасного підручника, 2019. Випуск 22. С. 213–223. DOI <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2019-22-213-223>
11. Смужаниця Д. І. Перекладні методи у навчанні іноземних мов. Науковий Вісник Ужгородського Університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна Робота», 2016. Випуск 2 (39). С. 247–249.
12. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume. Council of Europe. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2020. 278 p.

13. Natsir M., Sanjaya D. Grammar translation method (GTM) versus communicative language teaching (CLT); A review of literature. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 2014. 2(1), pp. 58–62.

REFERENCES

1. Baranova S. V. Intehrovane navchannia perekladu ta inozemnoi movy. [Integrated translation and foreign language teaching]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka*, 2005, pp. 7–9 [in Ukrainian].
2. Dolynskiy Ye. V. Intehrovane navchannia yak zasib rozvytku profesiinoi kompetentsii maibutnikh vykladachiv. [Integrated learning as the method of developing future lecturers' professional competence]. *Aktualni problemy filologii ta perekladoznavstva*, 2009, Vyp. 4, pp. 66–68 [in Ukrainian].
3. Kyrykulytsia V. V. Rozvytok komunikatyvnoi kompetentsii studentiv nemovnykh spetsialnosti u protsesi roboty zi slovnykamy. [The development of communicative competence of students of non-linguistic specialties in the process of work with dictionaries]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia*, 2010, Serii: Psykholohiia i pedahohika, (15), pp. 306–311 [in Ukrainian].
4. Kmit O. V. Metodyka navchannia anhliiskoi movy u pochatkovii shkoli [Methods of teaching English in primary school]: Konspekt leksii dlia studentiv spetsialnosti "013 Pochatkova osvita", spetsializatsii "Inozemna mova (anhliiska)", osvitnii stupin-mahistr. Chernihiv: ChNPU, 2017, 117 p. [in Ukrainian].
5. Kozeletska I. S. Pereklad u vyvchenni inozemnoi movy u zakladi vyshchoi osvity. [Translation in learning foreign languages in the higher education institution] // *Aktualni problemy inshomovnoi pidhotovky fakhivtsiv u sferi natsionalnoi bezpeky: Zbirnyk materialiv I-yi mizhvuzivskoi nauково-metodychnoi konferentsii 16 kvitnia 2019 r. / Za zah. red. O.S. Lahodynskoho. K.: VDA*, 2019, pp. 42–44 [in Ukrainian].
6. Konovalova V. B. Psykholoho-pedahohichni osnovy stanovlennia perekladoznavstva ta metodyk navchannia perekladu. [Psychological and pedagogical basis of translation studies and teaching methods formation]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnicnoi elity [Tekst] : zb. nauk. prats / za red. L.L. Tovazhnianskoho, O.H. Romanovskoho. Vyp. 30–31 (34–35). Kharkiv : NTU "KhPI"*, 2012, pp. 402–409 [in Ukrainian].
7. Nikolaieva S. Yu. Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh. [Methods of teaching foreign languages in secondary educational institutions]. K.: Lenvit, 2002. 327 p [in Ukrainian].
8. Ostapenko S. Kompleksne navchannia inozemnoi movy ta perekladu. [Integrated teaching of foreign language and translation]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Serii «Inozemni movy»*, 2014. Vyp. 22. pp. 181–185 [in Ukrainian].
9. Pantelieieva O. Vykorystannia perekladu v protsesi vyvchennia inozemnoi movy. [The use of translation in the process of learning a foreign language]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Drohobych: Vydavnychi dim «Helvetyka»*, 2022. Vyp. 52. Tom 3. pp. 171–179. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-3-25> [in Ukrainian].
10. Pasichnyk O. Mizhkulturna mediatsiia – pereosmyslennia mistsia i roli ridnoi movy u navchanni inozemnykh mov. [Intercultural mediation: reassessment of the role of students' first language in the process of foreign language learning]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 2019. Vypusk 22. pp. 213–223. DOI <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2019-22-213-223> [in Ukrainian].
11. Smuzhanytsia D. I. Perekladni metody u navchanni inozemnykh mov. [Methods of translation in teaching foreign languages]. *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Universytetu. Serii: "Pedahohika. Sotsialna Robota"*, 2016. Vypusk 2 (39). pp. 247–249 [in Ukrainian].
12. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume. Council of Europe. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2020. 278 p
13. Natsir M., Sanjaya D. Grammar translation method (GTM) versus communicative language teaching (CLT); A review of literature. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 2014. 2(1), pp. 58–62.